

„EDINOST“
Izhaja po trikrat na teden v šestih izdanjih ob torkih, četrtek in sobotah. Zjutranje izdanje izhaja ob 6. uri zjutraj, večerno pa ob 7. uri večer. — Obujno izdanje stane: za jeden mesec . . . 1.40, izven Avstrije f. 1.40; za tri mesece . . . 2.50; za pol leta . . . 5.—; za leto . . . 10.—; za vse leto . . . 18.—. Na naročbo brez priložene naročnine se ne jemlje ozir. Posamično številko se dobivajo v prodajalnicah tobaka v Trstu po 2 nč., v Gorici po 3 nč. Sobotno večerno izdanje v Trstu 2 nč., v Gorici 3 nč.

EDINOST

Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko.

Oglašje se računa po tarifu v petiti; za naslove z debelimi črkami se plačuje prostor, kolikor obsega tiskanih vrstic. Poslana osmrtnice in javnozahvale, domači oglašji itd. se računajo po pogodbi.

Vsi dopisi naj se pošiljajo uredništvu: ulica Caserma št. 13. Vsako pismo mora biti frankovano, ker nefrankovana se ne sprejema. Rokopisi se ne vračajo.

Naročnino, reklamacije in oglašje sprejema upravnništvo ulica Caserma 13. Odprte reklamacije so prosto poštno.

„Edinosti je moč!“

Zaradi jutranjega praznika izide prihodnje izdanje „Edinosti“ v četrtek zvečer ob navadni uri.

Boj za slovensko šolo.

Razlika med mestnimi in okoličanskimi šolami. — Mestni otroci imajo osemletno, okoličanski šestletno šolsko dolžnost. — Mestne šole imajo obrten cilj, okoličanske kmetijski. — Je-li mesto in okolica faktično ena šolska občina?

(Dalje).

Iz vsega tega je razvidno, da je v Trstu v smislu državnega šolskega zakona in dotične novele tržaška okolica glede šolske organizacije strogo ločena od mesta in to ne le navidezno, formalno, kakor smo že gori trdili, nego i materialno. Okolica tržaška ima kvečem štirirazredne šole z največ šestimi letnimi tečaji z dodanimi kmetijskimi nadaljevalnimi tečaji, a mesto tržaško ima večnoma šestrazredne ljudske šole, ki se naslanjajo na obstoječe tri meščanske šole, katere morajo obiskovati vsi, ki ne prestopijo v srednjo ali strokovno šolo.

Na to razliko v organizaciji moramo opozarjati visoko c. k. ministerstvo za bogočastje in uk ter priporočati jo v natančno blagohotno uvaževanje.

S tem je priznal mestni svet oziroma magistrat tržaški, da ima okolica, ki je izven „pomerja“, ustanovljenega 1882. leta, značaj dežele ter da imajo okoličani, ki so všolani v gori omenjenih deset okoličanskih šol, vse drugačne gospodarske potrebe, kakor mesto, katere zahtevajo, da se pouk tem potrebam primerno razlikuje od pouka mestnih otrok. In to je priznala tudi slavna vlada s tem, da dovoljuje, da ima okolica principijelno šestletni redni šolski pouk. Razrušena je torej fikcija, da lahko pohajajo mestni otroci slovenske okoličanske šole v Rojanu, na Vrđeli, v Barkovljah in Škednju, ki so oddaljene od mesta manj (ali jako malo manj) kakor štiri kilometre. Pobita je trditev napadenega odloka visocega c. k. namestništva, da vstvarja Trst z okolico le eno šolsko občino.

Akoravno ni doslovno izrečeno v nobenem zakonu, ker do danes ne obstoji dež. šol. zakon za Trst, da ustvarja mesto tržaško eno šolsko občino, a okolica drugo, mora se vendar vzeti, da je občina tržaška v najneugodnejšem slučaju, to je, ako se noče priznati, da ustvarja vsaka šola v Trstu in okolici svoj šolski okraj, razdeljena faktično v dva šolska okraja z različno organiziranimi šolami, in sicer v mestni in okoličanski šolski okraj.

Da je pa ta faktična razdelitev v dva šolska okraja še bolj dokazana in vsakemu jasna, navajamo še, da ima mesto svojega okrajnega šolskega nadzornika, okolica pa zopet svojega posebnega okrajnega šolskega nadzornika.

Ali stvar stoji še drugače.

PODLISTEK.

Kmetaki upor.

Spisal Avgust Šenoa. Preložil L. P. Planinski.

— Lagali, plemenita gospa, da mi vzemo to bitje, kateremu sem žrtvoval vse svoje življenje, ali milost božja in junaštvo tega poštenega Uskoka jim je pokvarila črni radun. Ko ste me poslali za mladim Mogajičem, dobil sem ga skoro in gledal, da ga odkupim. Ali turška nejevera je tudi mene zasujnila. Roboval sem, poginjal — oh — dolgo, dolgo časa; kolikor more človek trpeti na tem svetu, vse sem pretrpel. Dan za dnem, leto za letom je teklo, a nama od ni-

Vsaki posamični šoli v občini tržaški odkazan je določen teritorij terni dovoljeno šolski dolžnosti podvrženim otrokom obiskovati šole, pod katere ne spadajo teritorialno, drugače, kakor z dovoljenjem šolske oblasti. S to naredbo razdeljena je občina tržaška (mesto in okolica) faktično v toliko šolskih okrajev, kolikor šol obstoji v isti, ter je trditev, da je vsa občina tržaška en šolski okraj, neosnovana. Ko bi bilo to res, smel bi vsakdo vstopiti v katero si bode ljudsko šolo, kar pa ne sme, kakor smo rekli gori, brez posebnega dovoljenja.

Iz vsega tega izhaja, da slovenski otroci nimajo v okrožju mesta tržaškega nikake šole, katero bi mogli in smeli pohajati principijelno, bodisi z ozirom na ustanovljenja državnega šolskega zakona, bodisi z ozirom na faktično izvedeno organizacijo šolstva v mestu, različno od organizacije šolstva v okolici.

Da bode stvar še bolj jasna, postavimo se za trenotek na stališče napadenega odloka visocega c. k. namestništva, na stališče namreč, da slovenski mestni otroci lahko hodijo v okoličanske šole v Rojanu, Barkovljah, na Vrđeli in v Škednju, ter preiskujemo praktično izvršljivost tega stališča z ozirom na gori navedeno.

Mestni slovenski otrok torej, ker mu ni druge pomoči, obiskuje eno omenjenih okoličanskih šol ter dovrši v jedni istih šest letnih tečajev v vsakdanji šoli. Kakor mestni otrok ima pa osemletno šolsko dolžnost ter mora nadaljevati redno obiskovanje ljudske šole še sedmo in osmo leto. V vsej okolici tržaški in posebno v omenjenih štirih okoličanskih ljudskih šolah pa ni niti ene šole z osemimi letnimi tečaji. Vsled tega moral bi slovenski mestni otrok odpraviti šolsko dolžnost v mestnih ljudskih, oziroma meščanskih šolah. To pa ni mogoče, ker otrok, ki je napravil šest letnih tečajev v slovenski šoli, ne more prestopiti že iz pedagogičnih vzrokov v sedmi razred italijanske šole, ne glede na to, da se ga v to ne more siliti po členu 19. državnih osnovnih zakonov.

Prepričani smo, da bi slavni mestni magistrat tržaški za ceno neomadeževanja izključno italijanskega značaja tržaških mestnih šol rad zatisnil ne le eno, nego obe očesi gledé takih slovenskih otrok, a tu gre za princip in v principu ne sme se dajati slovenskim otrokom olajšav glede obiskovanja šol, ki niso utemeljene v zakonu, ter je naglašati, da osemletno šolsko obiskovanje je za slovenske mestne otroke v Trstu ne le dolžnost, ampak tudi pravica.

Slovenski otroci v mestu tržaškem imajo isto pravico, kakor italijanski, da uživajo osemletni pouk na ljudskih oziroma meščanskih šolah, kakor je to mogoče italijanskim otrokom. Drugače ravnanje se slovenskim otroci dovede nas do posledice, da so Slovenci v mestu tržaškem občinarji nižje vrste in ničesa drugega nego „misera plebs contribuens“ (davke plačujoča druhal.)

koder rešitve. Neki dan mi reče pater, da je po meni prašal nekdo iz mojega kraja, ali da je hitro zginil. Zakopan si, proklet si do groba, mislil sem si. Neko jutro — mesec dni je tega — izroči mi pater pisemce; čitam, ostrimim. Prihodnjo noč da bodiva pripravljena jaz in Mogajič, pomoč da je blizu. Zmračil se. Tesno mi je postajalo. Vse je zapalo, le midva sta bdela. Okolu polnoči zasori hipoma krik: „Gori! Pomagajte!“ in kakor bi trenil stoji v plamenu žitnica našega gospodarja bega. Nato poči puška. Turki se komaj malo razgledajo, ko navali iz množice vražja četa — deset Uskokov, sekaje Turke in klicaje nas glasno po imenu. Pridružimo se jim in mejtem ko so se Turki branili pred ognjem, umaknili smo se srečno v goro in

Dokazano je na podlagi zakona in faktičnih razmer in naredeb, da Sloveni tržaški ne morejo in ne smejo obiskovati okoličanskih šol ter da je le gola igrača z besedami zakona, ako se jih pošilja v okoličanske šole.

Slovenem tržaškim tiče torej po zakonu v mestu tržaškem popolna ljudska šola z osemimi razredi, oziroma ljudska šola, zvezana z meščansko šolo, ker obstoje za to zahtevo vsi od §. 59. državnega šolskega zakona zahtevani predpogoji.

Taka šola tiče jim pa tembolj, ako se postavimo na stališče, katero je nekaj časa zavzemalo visoko c. k. namestništvo in katero je izražalo v gori navedenem odloku z dne 10. aprila 1892. št. 11,105 in katero stališče je zdaj naenkrat zapustilo ne vemo iz katerega vzroka.

Po tem stališču veljala bi glede vprašanja ustrojenja novih ljudskih šol za Trst, ki še nima izvršilnega zakona, v smislu §. 76. državnega šol. zakona, vedno še stara politična šolska ustava ter bi se morala ista izvajati v skladu s členom 19. državnih osnovnih zakonov. Obračamo pozornost visocega c. k. ministerstva za bogočastje in uk tudi na to opravičeno stališče. Naj pa velja ta ali oni zakon, neoporečna je pravica, terjana od nas.

(Dalje prih.)

Politiške vesti.

Nj. Vel. cesar v Lvovu. „Gazeta Lvovska“ javlja, da pride cesar dne 17. septembra v Lvov, kjer ostane do 11. sept. zvečer. O tej priliki se svedano otvori zdravniška fakulteta na tamošnjem veseuilišču.

Nemštvo v Pragi. Stari prorok Bileam podal se je na svojem oslu v svet, da bi proklinjal, a slednjič je moral blagoslovljati. Tako se godi nemškimi matadorjem v Pragi. Zaprčeli so vojsko proti češkim napilem v Pragi, da na ta način dokažejo mnogoštevilnost nemškega življa; vpeh je pa tak, da se pokazali svojo pritlikavost na eni strani in pa moč češkega življa na drugi strani. Vpeh nemške vojske proti češkim napisom kaže se nam kot — blamaža, da si lopše niti ne moremo misliti.

Ko je mestni svet Praški odredil, da se morajo odstraniti vsi dvojezični napisi ter da je nadomestiti iste se samočeškimi, izdali so v nemški kazini parolo, da naj hišni posestniki nemške narodnosti sami napravijo na svojih hišah samonemške, ali pa dvojezi

prof. ljubljanskega gimnazije, g. Josip Hubad; od gimnazije v Novem mestu pa je premeščen v Kranj g. prof. Fran Novak.

Hrvatsko-slovenska djatka zajednica u Kastvu. Hrvatski i slovenski djaci iz Istre priredjuju u nedjelju dne 19. kolovoza t. g. u prostorijah „Narodnoga doma“ u Kastvu „Abiturijentsko zabavu“, na koju se p. n. občinstvo najljubnije pozivlje. — Razpored: 1. „Pozdrav gostova“, pozdravlja g. Fr. Brnčić. 2. „Dijaka“, pjeva zbor. 3. V. G. Brož: „Au revoir“, romanca; igra brač solo g. D. Kremsir uz pratnju na glasovir po g. V. G. Brožu. 4. „Želje“, pjeva solo g. I. Nežić uz pratnju na glasovir. 5. M. pl. Farkaš: Izvadak iz opere „Pustinjakovo svono“, igra brač solo g. D. Kremsir uz pratnju na glasovir po g. V. G. Brožu. 6. „Prelja“, pjeva zbor. 7. Braga-Brož: „Legende vala-que“, igra brač solo g. D. Kremsir uz pratnju na glasovir po g. V. G. Brožu. 8. „Što me nitko ne pozna?“ igrokaz u 1 činu. 9. Tombola. 10. Ples. — Uslusina za osobu 2 krune, za ubitelj 3 krune. Darovi se primaju sa zahvalnošću.

ODBOR.

NB. Čist prinos namijenjen je školskoj zadrugi „Sv. Ciril i Metod“ u Istri.

Razširjenje šole. Dosidanje jednoga nadstropja tukajšnji državni obrtni šoli za elektrotehniški točaj, prevzela sta inženirja Righetti in Bussi. Delo je že prišlo.

Za lastnike kamenolomov. V poslednji seji mestnega delegacije prijavil je župan, da je izročil spomnico cesarskemu namestniku, v kateri se prosi, da naj bi se c. kr. vlada pri razpisu natečaja za tlakovanje novega pristanišča v obsegu 23.400 m² obratila na naše domače posetnike kamenolomov, namesto da naroči lavo iz Katanije za tlak. Gosp. ces. namestnik je bil obljubil županu, da se potegne na merodajni strani za to stvar v tem smislu, da bodo mogli o natečaju tekmovali tudi naši posetniki kamenolomov.

Narodni običaji. Iz spodnje okolice se nam piše: Stari narodni običaji, ki so bili okoličanom pravo poročstvo lastnemu obstoju, izgubljajo se — ali so se skoraj že povsem izgubili! Izgublja se narodna noša, izgublja se sploh vse, kar je dajalo Slovence na tržaškem ozemlju neko posebnost — izgublja se, žal, vse, kar je bilo za nas lepo in važno. Ostalo je pa še nekaj običajev, kateri spominjajo na tukajšnje Slovence. Toda kar se dostaja teh par ostalih nam običajev, bilo bi pač bolje, da so se izgubili že davno! Tako običaja sta:

Znani okoličanski semnji (šagre) in pa „varovanje“ pri mrličih. O „šagrah“ bilo je čitati v „Edinosti“ že obilo pritožeb, seveda popolnoma opravičenih!

Trije ali štiri mladeniči, načelniki šagre, s svojim zastavonošem, oblečeni in lepi, narodni noši, zde se človeku, kot bi hoteli oponašati vrle svoje prednike. V spodnji okolici, kjer igrajo prav za prav „šagre“ prvo ulogo, ni namreč skoraj več videti človeka v narodni noši. Ali v srce boli posebno človeka, videčega igrati godbo, najeto po načelnikih šagre — pesmi, katere sramoté naš narod in zanikujejo njega obtoji na tržaškem ozemlju! Čitateljem „Edinosti“ je tudi že znano, da je avirala godba nedavno nekje v okolici znano „Nella patria“ — godba, pravim, najeta in plačana po načelnikih šagre, oblečenih v krasno narodno nošo! Ako že ni moči prištevati tega dogodka neumni norosti, ne vem, kje bi mu morali potem iskati naslova! Na okoličanske šagre pridre navadno tudi nekaj soderge iz mesta — in tu je slišati kmalu, kako kriče na vse pretege vse one znane „narodne“ tržaške italijanske pesmi. Poleg tega je, žal, splošna navada, da se v dan šagre opije veliko ljudij, posebno pa mladina. Ista od vina razgreta naša mladina pa sama „tuli“ tako italijanske pesmi.

Ako človek vse to vidi na takem plešišču (šagri), kjer vibra včasih med mnogobrojnimi drugimi zastavami tudi naša trobojnica, britko mora se res spominjati, kam je že prišlo naše ljudstvo valed vpliva tuje „kulture“, katere se tu kaže v pravem pomenu besede!

Šagre nas spominjajo na starodavne običaje — a taki običaji izginejo naj na veke! Šagre, kakor so se prirejale še do pred četrt stoletja, bile so gotovo vse kaj drugega nego so one, katere se prirejajo sedaj. Tedaj se je smelo take somnje (šagre) s veseljem prištevati narodnim običajem, danes je pa tak običaj okužen, potujen!

Proš torej s takim običajem, proč se šagrimi!

Drugi narodni običaj v okolici je „varovanje“ pri mrličih — običaj, kateri ni pač na ugled našega ljudstva — kateri pa bi se dal odpraviti mnogo lažje nego gorimenovalni semnji (šagre). Krog na odru postavljenega mrliča zbere se zvečer v dotični sobi polno ljudstva, posebno mladine, katere ostaja pri takem „varovanju“ do najpoznejše ure! Res je, da se pojejo pri takih prilikah svete in pobožne pesmi — a če pomislimo n. pr., da pridejo k varovanju mrliča tudi pijani ljudje, kmalu razvidimo, koliko resnične pobožnosti je na vsaj stvari!

Dognano je pa, in to sem slišal iz ust domačega ljudstva samega, da se posebno mladina zelo demoralizuje pri varovanju mrličev. — Ker nam je poizila tuja „kultura“ prave narodne običaje, na katere smo bili lahko ponosni, skrbimo pa sami, da se odpravita omenjena ostala nam običaja, katere pač ne služi narodnemu ponosu in časti okoličanov!

Oni, kateri imajo prvo besedo v tem obairu, storé naj svojo dolžnost — in ako že ne bode moči v kratkem odstraniti „šagrah“, pa naj se vsaj odstrani nepotrebno in škodljivo „varovanje mrličev“! „X“.

Naliv. Tako zašeljeni dož padel je minolo noč v obilni meri. Že sinoč okolo 6. ure prišlo je deževati po lahko, proti polnoči pa se je ulilo, da je bila gross. Bilek je švigal za bliskom in samoklo gromenje ni dalo ljudem spati, tem manj, ker je živigal močan veter, kakor v jeseni. Zrak se je dobro očistil, a tudi ohladil.

Kolera. Od 12. do 13. t. m. obolelo je v Bukovini 36 oseb, od kojih jih je umrlo 21, v Galiciji pa je v istej dobi obolelo 173 in umrlo 74 oseb.

Požar na Reki. Danes nekoliko poplunoči je navstal ogenj v javnih skladiščih v novem pristanišču na Reki. Škoda je velika; doslej nimamo še pobiljnih vesti.

Umor pri sv. Ivanu. Včeraj je sodnijska komisija ispralaša vse v obližju Hrovatinove hiše bivajoče osebe, toda o morilcu doslej ni še našla sledu. — Popoldne ob 5. uri sta dva sodnijska zdravnik v pričo posebno komisije parala truplo nesrečne umorjene. — Vendar se je nadejati, da dobijo morilca, kajti razne sosednje videlo so nesrečnico govoriti s nekim moškim visoke rasti, kojega so opisale sodniku. Tega človeka marljivo iščejo. Sreče se mora krčiti človeku, ko pomisli, da je bila 16 mesecev stara hčerka pokojne prisotna pri umoru, toda ubogi otrok ne more povedati ničesar, niti se ne saveđa, kakó prosno je končala mati. Vstopivši Reharsel je otroka sedečega poleg mrtve matere in ploskajočega po široki luči materine krvi.

Zopet umor! Danes s jutraj je umoril bivši kurilec pri Lloyd, 57letni Anton Tadič biva svojo ljubimko, 57letno udovo Josipino Appolonio, stanujočo v ulici Capitelli št. 1, napadši jo s nožem, ko je bila še v postelji. Tadič se je vthotapil v stanovanje nesrečnice, jo parkrat sunil s nožem in potem mirno šel na policijsko ravnateljstvo prijaviti se. Nadzornik stražarjev g. Christof, kojemu je rekel morilec, da naj ga zapre, ker je umoril jedno žensko, mislil je, da se Tadič šali, zato mu je svetoval, da naj ga pusti v miru. Tadič se je na to stavil vodstvu saporov v ulici Tigor, kjer so ga pridržali. Pobljže o tem groznem umoru priobčimo v prihodnji številki. Omenimo še, da je Tadič zaklal nesrečno žensko, ker ga ni marala več.

Zavožen parnik. Parnik „Dalmacija“, o katerem smo javili, da je običal na skalinah pred Porečem, spravi se vojni parnik „Triton“ po dolgem naporu v globoko vodo. „Dalmacija“ je hudo poškodovana, vendar pa se še ne pozna prave škode.

Težka in lahka gospoda. V Lovu so se te dni dali tehtati tam na obisku razstave mudeči se ogerski ministri. Kakor se umeje samo ob sebi, je najbolj „tehten“ minister-predsednik dr. Wokerle, kajti ima okroglih 118 kilogramov. Za njim je jako tehtna oseba grof Badeni, kajti odvagal je 112 kil, nič kaj dobro ne „redi“ pa menda portfelj trgovinskega ministerstva, kajti minister Lukacs tehtal je 95 kilogramov, pravi „siromak“ je pa hrvatska ekscelenca Josipović s svojimi 86 kilogrami. Že iz tega se vidi jasno, kaj izda „dober“ portfelj, ker drugače ne bi bil najlažji minister „brez portfelja“.

Drzna tatvina. Te dni je nek stražar v Floridsdorfu pri Dunaju prijel nekega mesarja, ki je razgrajal. Ko je stražar pripeljal mesarja na policijski komisariat, je opazil mesar, da mu je izginila žepna ura. Stražar potipa nehoti v svoj žep — a tudi njegove ure ni bilo več. Brčkone je spreten tat, ki se je bil pomešal med radovedneže, ko je stražar raspravljal s izgreznikom, ukradel obema ure.

Poskušeni samomer. 21letna Ana Jakopič, stanujoča na Škorkliji št. 23, poskušila je včeraj končati svoje življenje ispijiv v vodi raztopljeni glavice šveplenice. Prihitevi dr. Tempesta iz zdravniške postaje ispral je dekleta šolodec in jo spravi iz nevarnosti. Lepa Anka imela se je jutri poročiti, toda sprla se je bila s svojim saročnikom in zato se je hotela zastrupiti. Želimo, da se pomiri.

Neprosto veljna kopelj. 40letni čevljar Alojzij Rossetti, stanujoč v ulici Sette Fontane št. 12, padel je danes ob 2. po polnoči raz pomol sv. Karla v morje. Mornarji so ga spravili na kopno in ga odnesli na zdravniško postajo, od koder so ga odpravili v bolnišnico. Čevljar je padel menda po nesreči v morje, ker je bil nekoliko pijan.

Ponesrečeni. 51letni Karol Bisjak, stanujoč na Katinari št. 174 je padel včeraj raz nek voz in prišel po nesreči s levo nogo pod kolesa. Težki voz mu je strl nogo. Ponesrečenega otroka so pripeljali v mestno bolnišnico.

V zavetju! Naši št. čitatelji se izvestno še spominjajo o sleparskem „bankirju“ Bettelheimu, ki je bil nedavno izginil s Dunaja, pustivši svoje upnike in zaupnike, — tudi ljubljanske — na žalostnem cedilu. Posneje smo čitali v raznih listih, da so pri Poštnu izrekli iz Donave nekega utopljenca, ki je bil „po obleki“ (1) podoben Bettelheimu, toda mislili smo si takoj: Žid, ki je ljudi oleparil, gotovo ne gre v vodo! Zato dotične vesti tudi nismo posneli.